

Pierre Frühling

Synpunkter på M-L- förbundens "Sovjetanalys"

Sovjetunionen betraktas av SKP, KFML(r) och DFFG som en huvudfiende till världens folk. I sin politiska strategi förespråkar de bildandet av en "front mot supermakterna". Denna politiska linje bygger på en analys som sägs visa att Sovjetunionen är en "socialimperialistisk" stat. Följande artikel avser att demonstrera den vetenskapliga värdelösheten av denna analys.

Författaren hävdar att den analysmetod man använt sig av är mekanisk, empiristisk och godtycklig, att centrala marxistiska begrepp och teorier urvattnats och reviderats, och att analysens egna "fakta" egentligen visar att Sovjetunionen inte är (social-)kapitalistisk. Avslutningsvis formuleras några uppgifter för en historisk-materialistisk analys av Sovjetunionens utveckling efter 1917.

Den ryska Oktoberrevolutionen 1917 blev utgångspunkten för det första stora försöket att om-dana ett helt samhälle i enlighet med marxismens teori. Den nya staten, Sovjetunionen (SU), blev i kraft av sitt exempel marxismens "moderland" och associationen SU – socialism/kommunism var given. Denna association förstärktes också av att SU för lång tid förblev det enda konkreta exemplet på försök till förverkligande av socialismen som kommunistpartierna världen över kunde peka på. Idag, 57 år efter Oktoberrevolutionen, är det uppenbart att SU är så fjärran från socialismen att om landet fortfarande utpekats som socialistiskt så är den svenska arbetarklassen säkert inte särskilt intresserad av socialism. För den revolutionära rörelsen är idag frågan om SU och dess karaktär en viktig fråga, såväl i det praktisk-politiska som det teoretiska arbetet. *Inte för att två sina händer och vända ryggen åt ett misslyckande, utan för att nå förbi den blockering som den kvarvarande associationen SU – socialism-kommunism innebär och för att vidare-utveckla marxismens revolutionär teori med hjälp av lärdomarna från SU:s utveckling.* Och detta kan vi endast åstadkomma genom att grundligt och samvetsgrant granska inte bara vad SU är idag, utan också genom att förklara hur och varför dagens situation i SU har skapats. Grunden för lösandet av dessa stora och viktiga frågor måste vara tålmodiga, öppna, seriösa och kamratliga diskussioner och studier där inget namn är för heligt för att undgå granskning. Ett sådant tillvägagångssätt menar jag också vara en grundläggande förutsättning för att vi istället för att spela den borgerliga ideologin i händerna skall kunna gå till förnyad attack mot den utifrån förstärkta positioner på detta avsnitt. Sanningen är alltid revolutionär.

Mer eller mindre direkt kopierande den kinesiska synen på SU lägger idag i vårt land flera grupper inom vänstern ner stort arbete på att föra fram teserna om "socialkapitalismen" och "socialimperialismen": Sovjetunionen är socialistiskt i ord men imperialistiskt i handling. Och denna imperialism beror på att *SU idag* är ett statsmonopolkapitalistiskt (STAMOKAP) samhälle. (De grupper som främst för fram denna syn är SKP, KFML(r) och DFFG, i fortsättningen något oegentligt kallade "m-l-förbunden".) Syftet med följande rader är främst att försöka visa denna "teoris" oduglighet både som beskrivning och analys av *SU idag* och som historisk förklaring av hur SU "ändrade färg". Den följande kritiken bygger främst på en granskning av m-l-förbundens eget material. Vidare skall jag också försöka ange några viktiga problem som en analys av SU och dess karaktär idag måste ställa och lösa.

Tesen om socialkapitalismen

Tesen om hur SU blev socialkapitalistiskt och socialimperialistiskt ("ändrade färg") finns i flera olika versioner, alltifrån den mest absurda och överförenklade¹ till mera "sofistikerade" varianter. Grunden är dock i huvudsak gemensam: en viss tolkning av den marxistiska teorin och en viss syn på SU:s historia, en teoritolkning och en historiesyn som har sina rötter främst i Stalin-perioden. Nedan följer en presentation av "teorin" om hur SU ändrade färg, en presentation som bygger på en sammanställning av m-l-förbundens material och som därför är mer "fördelaktig" än någon av deras egna framställningar.

Vid Josef Stalins död 1953 är SU ett utan tvekan socialistiskt land, låt vara med vissa brister och problem. Dessa anges vanligen fr.a. ha varit en tämligen omfattande byråkratisering av stat och parti, försummad ideologisk och politisk skolning av partiet och massorna, samt frånvaro av en utvecklad kritik av och självkritik inom partiet. Andra problem var jordbruket (som fortfarande var akilleshälen i SU:s ekonomi), den stora disproportionen mellan tung och lätt industri och för stora löneskillnader i samhället.² De flesta av dessa problem utsätts dock för -granskning och analys på SUKP(b)s 19:e kongress 1952, och förslag framläggs för att råda bot på dem.³ Men bara ett halvår efter partikongressen, innan arbetet för att genomföra de beslutade åtgärderna har kommit igång på allvar, dör J. Stalin, "... den skyddsvall som hållit byråkraterna och deras revisionism tillbaka."⁴ Orsakerna till problemen var dels objektiva, (den nödvändiga tvångskollektiviseringen och forcerade industrialiseringen, andra världskriget), dels subjektiva, främst då felaktigheter och misstag i Stalins sätt att leda partiet och det socialistiska uppbygget.

Efter Stalins död är det fritt fram för en liten klick förrädare som hållit sig gömda inne i själva fästningen (partiet) att utnyttja bristerna för att tillvälla sig makten. Dessa förrädare leds av Nikita Chrusjtjov, "... en man med lågt utvecklad klassinstinkt",⁵ och genomför under de följande tre åren fram till den 20:e partikongressen 1956 omfattande utrensningar av kader i parti och stat. På partikongressen 1956 fullbordades så statskuppen; Chrusjtjov stärker sin ställning och smutskastar Stalin i ett "hemligt" tal. Det ledande skiktet har definitivt installerat sig vid makten och en kvalitativ förändring av SU:s karaktär har skett.⁶ Systematiskt förfalskar nu det härskande byråkratskiktet marxismen och ersätter den med revisionismen. (Hur SU vid denna tidpunkt mer exakt skall klassificeras verkar m-l-förbunden vara litet oklara över.) Den nya byråkratin får mycket snart svåra ekonomiska problem. Dessa yttrar sig i en drastisk nedgång i tillväxttakten av bruttonationalprodukten, främst då i jordbruks- och konsumtionsvaruindustrins tillväxttakt.

"Det härskande skiktet och dess byråkrati hade hamnat i en rävsax. Å ena sidan kunde de inte driva utvecklingen framåt med hjälp av det byråkratsiska systemet. Å andra sidan måste de göra det för att hålla sig kvar vid makten. Vad göra? Återstod endast en utväg, en reform som kunde förändra systemets drivkrafter utan att samtidigt rubba det härskande skiktets positioner. (...) *Genom att ge den ekonomiska byråkratin andel av systemets frukter räknade det härskande skiktet med att det skulle kunna få en ersättning för det undertryckta och numera försvunna massinitiativ, som ursprungligen var*

¹ För exempel på den förstnämnda varianten, se: *Leninism eller socialimperialism*. Stockholm 1970. (Till 100-årsdagen av Lenins födelse, 22/4/70).

² Lundgren/Ek: *Sovjet idag - förtryck och aggression i socialismens namn*. Oktoberförlaget 1974. sid. 18-20. Holmberg, Nils: *Fredlig kontrarevolution* (del I). Oktoberförlaget 1974. sid. 57-58. Varga, Eugen: *Den ryska vägen till socialismen*. TEMA 1973. sid. 24 (Bo Gustafssons inledning). *Socialkapitalismen* (antologi) TEMA 1971. sid. 8-12 (Bo Gustafssons inledning). *Clarté* 5/67 sid. 37.

³ Holmberg a.a. sid. 38 ff. Dokumenten från den 19:e partikongressen har nytgivits på Oktoberförlaget 1974.

⁴ Holmberg a.a. sid. 57.

⁵ Citat använt i *Clarté* 5/67 sid. 30.

⁶ Gustafsson, Bo: *Tal om revisionismen*. Eneryda 1974. sid. 27. *Sovjet idag*. sid. 20. *Socialkapitalismen* sid. 16-17.

*motorn i Sovjetunionens ekonomiska utveckling.”*⁷

Dessa ekonomiska reformer som nu följer i raskt tempo efter 1965 innebär den definitiva förändringen av SU:s klasskaraktär. Det härskande skiktet blir en borgarklass, SU blir kapitalistiskt. SU:s kapitalism är av ett mycket speciellt slag, den är en *statsmonopolistisk kapitalism* och SU är en *imperialistisk supermakt*.

Socialimperialismteorins oduglighet

De mest utförliga beskrivningarna och ”analyserna” av det socialkapitalistiska och social-imperialistiska SU ges i broschyren *Sovjet idag — förtryck och aggression i socialismens namn*, (hädanefter kallad *SU idag*⁸ och i *Clarté* 4-5/74 (kallad *Clarté*). Här nedan följer en granskning av detta material, i första hand med avseende på beskrivningen av socialimperialismens bas, monopolkapitalismen i SU. Först vill jag dock ange min huvudsakliga, teoretiska, kritik av materialet:

1. Vad materialets egna ”fakta” och ”analys” egentligen visar är att SU inte är kapitalistiskt. (Och än mindre monopolkapitalistiskt.)
2. Den metod man har använt sig av för att få fram materialet är helt omarxistisk. Den är mekanisk, empiristisk och bitvis förenad med lögnaktiga ”fakta”. SU ses inte som en social-ekonomisk formation, som en samhällelig totalitet, utan endast bitar som passar parollerna plockas fram. Följden är att Sovjetunionen i egentlig bemärkelse, inte finns i materialet.⁹
3. Denna metod är förenad med en långtgående begreppsurvattning och -förvirring. Centrala begrepp som kapitalism, klass, profit och imperialism ges helt ”nya” innebörder.
4. Värderingen av SU:s historia, och främst då Stalinperioden, bygger på den felaktiga uppfattningen att en ”ekonomisk (materiell) bas för socialismen” kan byggas för sig och på vilket sätt som helst utan att landet för den skull upphör att vara socialistiskt.

Man hinner inte komma långt i *SU idag* förrän man gnuggar sig i ögonen. I förordet (s. 1.) förklarar författarna nämligen att de är medvetna om att många saker fattas (!) i deras analys av SU och ger ett par exempel: ”... hur prisbildningen sker, förhållandet mellan central plan/marknadskrafter ...”. Sätter inte kapitalisterna i SU själva sina priser liksom deras klasskamrater i Sverige som ju också är ett STAMOKAP-samhälle enligt SKP?¹⁰ Finns det kanske en central plan som rentav är överordnad marknadskrafterna? Men dessa små bagateller får man inte hänga upp sig på, tänker kanske författarna och går ”vidare”.

Men trots att författarna alltså själva medger att förhållandet mellan central plan och marknadskrafter (och därmed planens karaktär och omfattning) inte har utretts, så vilar hela deras material ändå på det, oftast implicita, lösa och obelagda påståendet *att den centrala planen idag är underordnad marknadskrafterna och därför har en annan karaktär än tidigare!* Detta uttrycks någon gång ganska explicit i materialet: ”Allt tyder nu nämligen på att även den centrala planeringen är underkastad lönsamhetskraven.” (Min kurs, PF)¹¹ Men en annorlunda antydning om den centrala planens omfattning och karaktär visar sig ändå på viktiga punkter i materialet.

⁷ *Socialkapitalismen*. sid. 13-14 (B.G.:s inledn.).

⁸ Lundgren/Ek: *Sovjet idag*. Se också not 2. Ur baksidestexten: ”Denna bok är utgiven som studiematerial för den ideologiska studiekampanj som Sveriges Kommunistiska Parti genomför under 1974.” (min kurs., P.F.).

⁹ Intressant är också att göra en jämförande läsning med *Clarté* 10-12/73, som är tänkt att vara en presentation av Kina. Där är nämligen det kinesiska samhället frånvarande.

¹⁰ För en kritik och presentation av STAMOKAP-teorin, se t.ex. *Zenit* nr 36 och *HfKS* 5/74.

¹¹ Lundgren/Ek a.a. sid. 34.

Så medger man t.ex. att kapitalvaror/ produktionsmedel (man använder begreppen synonymt) ännu inte får säljas och köpas på marknaden,¹² och citerar på ett ställe Maurice Dobb som säger att 1970 "... mellan 2/3 och 3/4 av företagens inköp av produktionsmedel och råvaror sprids inom ramen för det gamla fördelningssystemet".¹³ Hur går det då med direktörernas möjligheter att själva avgöra vad som skall produceras, något som hela tiden påstås vara det faktiska förhållandet?¹⁴ Kan man producera bilar med maskiner för tvåltillverkning? De 23 rader som finns under rubriken "Prisbildningen" är också värda att lägga märke till. Där framgår bl.a.:

"Prissättningen sker i huvudsak enligt tre principer: Centralt fastställda priser, prissättning genom "förhandlingar" och "fria marknadspriser". Revisionistiska (alltså inte kapitalistiska? min anm. PF) ekonomer och företagsledare har naturligtvis idogt påpekat inkonsekvenserna i att prisbildningen inte är helt fri (inte är helt fri?, PF) och propagerat för en "ekonomiskt grundad" prissättning. Men tendensen är nu dels att marknadspriserna ökar på de centralt fastställdas bekostnad och dels att de centralt fastställda priserna blir ekonomiskt grundade." ¹⁵ (min kurs., PF)

Konkret om de förmenta kapitalisternas möjligheter att själva sätta sina priser får vi inte veta någonting! Insinuationer och lösa påståenden är allt vi får oss till livs. Till de ovan beskrivna "in-skränkningarna" i "kapitalisternas" friheter lägger författarna också det faktum att de inte fritt får förfoga över arbetskraften. Om detta viktiga förhållande säger mani *SU idag*:

"Detta är en motsägelse i själva systemet ... men om revisionisterna i Sovjetunionen får tid på sig kommer de också här att löpa linan ut Och ge direktörerna, rätt att avskeda arbetarna fritt." ¹⁶

Det är allmänt accepterat bland marxister att en grundläggande motsättning under kapitalismen är motsättningen mellan en alltmer samhällelig karaktär av produktivkrafter och produktion å ena sidan, och den kapitalistiska (privata) tillgången å den andra. Denna motsättning kommer på ett våldsamt sätt till uttryck i de kriser som sedan 1820-talet mer eller mindre regelbundet har drabbat de kapitalistiska länderna. Hur är det då med detta viktiga kännetecken på kapitalism i SU? Jo, det hör till de saker som *verkligen fattas* i ovan genomgången material! Eller kanske inte riktigt ändå, så här låter det på ett ställe:

"Den ökande integrationen i det västerländska ekonomiska systemet kommer att dra in Sovjet i de ständigt återkommande kriserna. Behovet av krediter och utländska komponenter i produktionen kommer att göra det omöjligt för Sovjet att, som på trettioalet, stå utanför krisen." ¹⁷ (min kurs., PF)

Detta är faktiskt allt som sägs om kriser i *Sovjet i SU idag* och *Clarté*, men det är intressant nog. Dels talas det endast om kriser i futurum, vilket är ett nog så tydligt erkännande av att SU ännu inte är kapitalistiskt. Och dels hänförs de kommande kriserna till integrationen i det västerländska ekonomiska systemet, dvs. inte till SU:s egna, inre karaktär!

Låt mig här summera den "kapitalism" i Sovjetunionen som det ovan genomgångna materialet beskriver: *Det är en krisfri, monopolistisk kapitalism där huvuddelen av produktionsmedlen och råvarorna inte försäljs på en. fri marknad, utan fördelas genom planen. Kapitalisterna kan endast producera det som deras produktionsmedel är avsedda för, en stor del av priserna är centralt satta och kapitalisterna har inte möjlighet att fritt förfoga över arbetskraften.* I sanning en härlig kapitalism. Våra borgerliga ekonomer kommer säkert att vallfärda i massor för att med

¹² Lundgren/Ek a.a. sid. 36.

¹³ *Clarté* 4-5/74 sid. 29. Obs. att "inköp" är en felöversättning. Dobb användes termen "inputs". Dobb, Maurice: *Socialist Planning: Some Problems*. Lawrence & Wishart 1970 sid. 53.

¹⁴ Exempelvis i Lundgren/Ek a.a. sid. 36.

¹⁵ Lundgren/Ek a.a. sid. 50.

¹⁶ Lundgren/Ek a.a. sid. 48.

¹⁷ *Clarté* 4-5/74 sid. 56-57.

egna ögon få skåda denna krisfria och stabila uppenbarelse i all dess glans. Vem var det som talade om revisionism?

Nå, men *SU idag* och *Clarté* innehåller ju fler ”bevis” för att Sovjetunionen är kapitalistiskt. Låt mig här ta upp ett par av dessa.

Alldeles i början av *SU idag* uppställer man ett omedelbart, direkt och ovillkorligt samband mellan proletariats diktatur och arbetarmakten på arbetsplatserna. Har inte arbetarna makten där, så råder inte proletariats diktatur, säger man.¹⁸ Jag vill inte uppehålla mig längre vid detta påstående, utan frågar bara: när sedan krigskommunismens början i SU (1918) har arbetarna haft makten på sina arbetsplatser? Avskaffades på proletariats diktatur i och med krigskommunismen? Så kommer då ”bevisen” för att arbetarna idag inte har makten på sina arbetsplatser: ett antal citat ur *sovjetiska tidningar* om allvarliga missförhållanden på arbetsplatserna. Låt oss förutsätta att dessa citat är riktigt återgivna.¹⁹ Vad visar de i så fall? I bästa fall ingenting — sådana rapporter förekommer/har förekommit såväl i Kina som i USA som i vårt land — i värsta fall kan de användas av sovjetiska propagandister för att visa hur frisk och intensiv kritikrörelsen är i det ”socialistiska” SU! Detta är ett exempel på den insinuanta och förledande ”bevisföring” som materialet är fullt av. Jag skall ta två exempel till på detta slag av ”bevisföring”.

”Bourgeoisin hotar öppet med att använda sin statsapparat mot oförbätterliga parasiter och andra element som inte orkar med den allt intensivare utsvetningen”,

skriver författarna till *SU idag*²⁰ och kommer där med följande hemskt avslöjande bevis:

”Under nuvarande förhållanden har parasitism, dryckenskap och omoraliskt uppträdande i allt större utsträckning blivit intolerabelt. Domstolstjänstemännen är tvungna att använda lagens fulla kraft mot oförbätterliga parasiter.” etc. etc. (*Pravda* 8.1.74)

”strikta åtgärder måste vidtas mot dem som undergräver arbetsdisciplinen eller som tillåter sådant beteende”. (*Pravda Vostoka* 17.3.73)

Påståendet ”Missnöjet sprider sig och bourgeoisin vidtar sina mått och steg”, åtföljs av ett citat ur Breznjevs tal (verksamhetsberättelsen) till 24:e partikongressen. Jag saxar den första biten, som tydligen anses mest avslöjande:

”Centralkommittén och Sovjetregeringen har under verksamhetsperioden fortsatt att genomföra åtgärder för att befästa laglighet och rättsordning och fostra medborgarna i en anda av respekt för den socialistiska samlevnadens lagar och regler. Milisens, åklagarämbetets och domstolarnas verksamhet har förbättrats.”

Och författarna bistår oss snällt med sina slutsatser. Här en av dem: ”Att denna 'laglighet' som ska läras de arbetande är att underkasta sig den nya bourgeoisins klassherravälde behöver inte särskilt påpekas.” (min kurs., PF) Jaha, så var det ”bevisat”! Mitt sista exempel är det här och där uppdykande talet om arbetslöshet. (Det är också kopplat med underligheter/felaktigheter som förhoppningsvis beror på feltryck.) Under rubriken ”Arbetslöshet” i *SU idag*²¹ anför man således uppgifter om att

”andelen av den arbetsföra befolkningen som inte är indragen i *den allmänna sektorn* /är/ så hög som 6-7%, även i sådana delar som i Moskva och Leningrad. Andelen för hela Sovjetunionen uppges till 20% och i vissa delar 26%.” (Min kurs., PF)

¹⁸ Lundgren/Ek a.a. sid. 7-8.

¹⁹ Riktigheten av citaten och dess användande har kritiserats av Rolf Berner (*Ny Dag* nr 55 och 56/74).

²⁰ Lundgren/Ek a.a. sid. 60-62.

²¹ Lundgren/Ek a.a. sid. 57-58.

Dessa siffror säger faktiskt ingenting, låt oss hoppas att det beror på oavsiktliga utelämnanden och feltryck. Även i *Clarté* finns ett stycke med rubriken "Arbetslöshet",²² Där citerar man ur en sovjetisk källa:

"Över 6% av Kazakhstans arbetsföra befolkning deltar inte i produktionen. Dessa omfattar mest kvinnor som inte dras in i arbetslivet p.g.a. brist på förskoleanordningar och avsaknad av arbete nära hemmen."

Detta är alltså ett bevis på den statsmonopolistiska kapitalismen i SU! Detta är enligt min mening ett genomgående drag i ovan genomgången material, dvs. att *lösryckta* (och ibland tvivelaktiga) *siffror och fakta*²³, samt *osammanhängande beskrivningar av detaljer i det sovjetiska samhället behandlas som om de faktiskt skulle betyda något i sig*. Dock är det ju först när de relateras till en verklig, vetenskaplig analys av maktförhållandena i SU som vi kan avgöra vad de innebär. Och det är precis detta som helt saknas i materialet ovan, liksom i m-l-förbundens alla "analyser" av SU hittills. Att de förfallit till ovan påvisade slag av "argumentation" och "bevisföring" är desto beklagligare som detta just alltid har varit och fortfarande är grundläggande för borgerliga försvarsadvokaters sätt att angripa marxismen. På så sätt har man gått dem till mötes.

Begreppsurvattning och begreppsförvirring

Den urvattning av vetenskapliga marxistiska begrepp som är intimt förknippad med m-l-förbundens metod innebär naturligtvis också en begreppsförvirring, en sammanblandning av olika begrepp som används som vore de synonyma. Att detta väl illustreras av deras användande av benämningen "kapitalistiskt" på SU hoppas jag ha visat ovan. Redan i det inledande, mer teoretiska, resonemanget, om kännetecknen på socialism går man således fel och missar det viktiga då man helt blandar ihop de vitt skilda begreppen "samhälleligt ägande" och "statligt ägande". Så här kan det låta:

"Samhälleligt ägande till produktionsmedlen säger alltså inget om samhällets karaktär. Statligt ägande till produktionsmedlen äger också rum under kapitalismen".²⁴ (min kurs., PF)

*I själva verket hävdar ju marxismen att samhälleligt ägande bara kan förekomma i klasslösa samhällen, medan statligt ägande bara finns i klassamhällen och därför måste följas av frågan: vems är staten?! Ett annat exempel på denna begreppsförstörelse är det synonyma bruket av termerna *bourgeoisie*, *borgarklass*, *härskande klass* och "det härskande skiktet" (o.likn.).²⁵ Eller skall detta kanske ses som en "gardering": tänk om SU inte är kapitalistiskt!*

Ett stort nummer görs vidare av ordet "profit", och man citerar villigt och flitigt sovjetiska källor där detta så förhatliga ord omnämns som något helt naturligt och positivt/"neutralt". Och förvisso är profiten central för förståelsen av *SU idag*, men då som ett noggrant definierat vetenskapligt begrepp och inte som ett huvudsakligen negativt, moraliskt laddat, slappt använt ord, eller som ett från en annan verklighet mekaniskt överflyttat begrepp. Om och om igen upprepas ordet profit, i tydligt innötningssyfte, som om det bevisade något i sig. Meningslösa siffror om profitens andel av statsinkomsterna ges på ett insinuant sätt och tillskrivs bevisvärde om kapitalismen i SU.²⁶ De

²² *Clarté* 4-5/74 sid. 30-31.

²³ Ett bra exempel på detta finner vi i Lundgren/Ek a.a. sid. 25 under rubriken: "Den nya byråkratin får ekonomiska besvär." Där jämför man industrins och BNP:s tillväxttakt under åren 1951-55 med den följande perioden fram till 1964/65. En sådan jämförelse av procentuell tillväxt på en bas som hela tiden växer är i det här sammanhanget minst sagt tvivelaktig. Inte heller sidhänvisningen till Dobb: *Soviet Economic Development Since 1917* är korrekt.

²⁴ Lundgren/Ek a.a. sid. 6-7.

²⁵ Se Lundgren/Ek a.a., Gustafsson: *Tal om revisionismen* och *Clarté* 5/67.

²⁶ Lundgren/Ek a.a. sid. 46-47.

oerhörda självmotsägelser och inkonsekvenser som min genomgång av m-l-förbundens Sovjet-material ovan förhoppningsvis har lyckats klargöra, är enligt min mening dels ett resultat av (bl.a.) *oförståelsen av att ett ord (profit) kan beteckna flera olika vetenskapliga begrepp, flera olika verkligheter alltefter sammanhanget, samt visar dels just att profitbegreppet i SU idag måste ha en annan innebörd och/eller fungera i en annan verklighet än vad man påstår och i parollform tillskriver Sovjetunionen*. Ironiskt är att man i *Clarté* efter ett skolexempel på formalistiskt och mekaniskt överflyttande och bruk av begreppen profit och mervärdelagen något längre ner just går till angrepp mot "ett formalistiskt synsätt", som man menar utmärker många radikalers sätt att se på SU.²⁷ Naturligtvis vore det ingen konst att på m-l-förbundens egna, mekaniskt-formalistiska sätt, plocka t.ex. Lenin- eller Stalincitat för att få lägga orden "profit- eller lönsamhetsbasis för de enskilda företagen" i deras munnar.²⁸ (Med detta menar jag naturligtvis inte att göra en jämförelse mellan dagens och gårdagens profitbegrepp och verklighet i SU, utan avser endast att peka på det uppenbart absurda, och jämförbara, tillvägagångssättet.) Gjorde vi det, ja då skulle nog fortfarande m-l-förbunden reagera. Lenins berömda yttrande att marxismens kärna består i den konkreta analysen av en konkret situation är kanske ändå inte så självklar?

"Fredlig kontrarevolution"

Låt mig också, innan jag går vilse, helt kort beröra det senaste tillskottet till m-l-förbundens Sovjet-"analys", Nils Holmbergs bok *Fredlig kontrarevolution* (del 1).

I *SU idag* skriver författarna om (den då kommande) boken som "ett viktigt bidrag" till analysen av SU:s samhällsstruktur. Och i reklam för boken²⁹ med rubriken "Frågor som kräver svar", sägs det att Holmberg genom att redovisa fakta om hur klasskampen i SU har utvecklats genom åren och i vilka former den förts, ger klara och begripliga svar på frågorna om på vilket sätt och av vilka krafter den fredliga kontrarevolutionen och förvandlingen till kapitalism i SU har genomförts. Förväntningarna blir dock grundligt svikna vid genomläsningen. Huvuddelen av boken ger nämligen praktiskt taget ingenting som kan bidra till en verklig förståelse av SU:s karaktär idag och varför det gick som det gick. Klasskampen inskränks i skildringen till att i princip endast gälla överbyggnaden, staten och partiet, och dess verkliga omfattning och objektiva bas förbigås nästan helt. (Den enda objektiva bas klasskampen anges ha haft var kollektivjordbrukarna med sina privata jordlotter!).³⁰ Utvecklingen blir på så sätt helt hängande i luften genom att samhället SU reduceras till Partiet och Staten, med Byråkratin som huvudfienden. Kampen mot denna byråkrati nämns ofta och skildras ibland delvis, men någon egentlig förståelse av dess verkliga, objektiva rötter bidrar boken inte till.³¹ Konspirationerna är legio, främst då utförda av de ondskefulla trotskisterna, som naturligtvis är fascismens direkta, köpta agenter och hantlangare.³²

"I bokens andra del kommer den fredliga kontrarevolutionen att närmare analyseras", heter det i baksidestexten på boken. Jag hoppas innerligt det, frågorna om SU kräver nämligen fortfarande sina svar. (Varför den andra delen inte kommer först kan man ju också undra.)³³

²⁷ *Clarté* 4-5/74 sid. 32.

²⁸ Detta är t.ex. vad just Dobb gör när han kallar vinsten som mått på framgång i produktionen för en "ursprunglig leninistisk princip". *Socialkapitalismen* sid. 44.

²⁹ *Aftonbladet* 1/12/74.

³⁰ Holmberg a.a. sid. 46.

³¹ Holmberg a.a. sid. 10-14, 29-30, 37.

³² Holmberg a.a. sid. 15-28.

³³ Kanske ännu ett exempel på hur man försöker föregripa det som egentligen ännu inte har belagts?

”Imperialismen” som ett borgerligt/ideologiskt begrepp

Ett av huvudsyftena med föregående sidor har varit att slå undan grunden för tesen om SU:s socialimperialism genom att påvisa odugligheten i bevisföringen av att SU skulle vara monopolkapitalistiskt. Kärnpunkten i Lenins resonemang gentemot olika borgerliga imperialismsteoretiker var ju nämligen att imperialismen inte är en politik som man kan välja att föra eller inte föra gentemot andra stater, utan att ett lands imperialism är objektivt betingad och oundviklig p.g.a. att dess ekonomi antagit en monopolkapitalistisk karaktär. Vill man inte förkasta denna kärna i Lenins teori om imperialismen, så står det klart att begreppet ”socialimperialism” som det idag används av m-l-förbunden om SU saknar allt vetenskapligt värde och endast är ett ideologiskt och borgerligt begrepp. Kanske för att ”lösa” denna motsättning och detta hot mot tesen om socialimperialismen, har det på senare tid blivit allt vanligare inom m-l-förbunden att söka ge begreppet imperialism en ”ny” innebörd. (”Ny” därför att det enda nya är att den borgerliga ”definitionen” uppträder i så stor utsträckning inom vänstern i vårt land.) *Imperialismen reduceras till en ondskefull politik.* De mest långtgående exemplen på detta hittar vi i DFFG:s studiebreve om världsläget samt i *Vietnambulletinen* 5/74. I studiebrevet skriver man således:

”Kan vi ta ställning till Sovjets utrikespolitik utifrån enskilda exempel? Måste vi inte känna de bakomliggande drivkrafterna, dvs. Sovjets inrikespolitik? Vi anser att det är möjligt att ta ställning till Sovjets utrikespolitik utifrån dagens verklighet (enskilda exempel). Kan Sovjets utrikespolitik vara någonting annat än imperialistisk om den tar sig alltigenom imperialistiska uttryck?”³⁴ (min kurs., PF).

Och i sammanfattningen av avsnitten heter det bl.a.:

”Sovjetunionens handlingar syftar kort sagt till att skaffa sig ekonomiska, politiska och militära fördelar på andra folks och staters bekostnad. Vad skiljer i stort denna politik från USA:s imperialistiska politik?”³⁵ (min kurs., PF)

Jag tycker dessa fantastiska citat talar väl för sig själva. Ännu längre har utplånandet av Lenins vetenskapliga imperialismbegrepp gått i *Vietnambulletinen* 5/74. Där skriver redaktionen i sin ledare (i polemik mot Sara Lidman) :

”Titta på Mellanöstern. Där har vi USA medlande, fixande och vapenlevererande. Far omkring och lovar till höger och vänster. Med vilken rätt? För vems intressen? Men' se, där finns också en annan *fixare*. Som levererar, drar in, hotar. Och varför skulle vi nu inte studera *fixare* nr 2? Sovjet?”³⁶ (min kurs., PF).

Även detta citat talar pinsamt väl för sig själv.

De ”bevis” som anförs för SU:s socialimperialism finns det tyvärr inte utrymme för att gå igenom här. Iögonfallande är dock dels hur ”små” de fall man relaterar är, samt dels hur verkligt betydande (politiskt och materiellt) relationer helt utelämnas (”fattas”?). Således saknas det både i *SU idag* och *Clarté någonsomhelst* analys av Sovjets stöd till t.ex. DRV, FNL och Kuba! Vad tyder man på detta på?³⁷ (Här måste dock påpekas att de ovan beskrivna ”nya” definitionerna av imperialism inte är utmärkande för materialet i *SU idag*. Vad gäller SU:s relationer till övriga CMEA-länder t.ex. (Comecon på västslang) försöker man sig istället på en analys av de ekonomiska relationerna. Men genom att resonemanget på denna punkt bygger på ett användande av siffror som

³⁴ DFFG:s studiebreve om världsläget, Stockholm 1974. Studiebreve 4, 5, 6 sid 3.

³⁵ a.a. sid. 11.

³⁶ *Vietnambulletinen* 5/74 sid. 4.

³⁷ En ansats till att ta upp Sovjets relationer till Indokina görs dock i DFFG:s studiebreve sid. 4. Naturligtvis på ett väldigt ”speciellt” sätt!

vänligt uttryckt är felaktigt, så blir tyvärr inte heller denna ”analys” mer seriös än de övriga.)³⁸

Fronten mot supermakterna

Diskussionen om ”teorin” om socialimperialismen är idag (tyvärr) inte en fråga som främst har akademisk betydelse. Så betydelslös är nämligen inte denna ”teori”. Detta eftersom den alltmer har kommit att utgöra utgångspunkten för en mycket speciell politisk handlingslinje, ”fronten mot supermakterna”, dels hos Kinas Kommunistiska Parti (KKP), dels hos de svenska m-l-förbunden. Att göra en politisk analys av denna strategi faller tyvärr utanför denna artikel³⁹, men låt mig ändå antyda några konsekvenser av den. Vad är en supermakt? Enligt en KKP-talesman är det

”ett imperialistiskt land som överallt utsätter andra länder för angrepp, inblandning, kontroll, omstörtningsförsök eller plundring och som strävar efter herravälde.”⁴⁰

Enligt detta sätt att ”se” finns det två supermakter i världen idag, USA och SU, och dessa bildar Den Första Världen. Brännpunkten i kampen mellan de två supermakterna om världsherraväldet går idag enligt KKP i Europa. Övriga utvecklade stater bildar Den Andra Världen och alla utvecklingsländer utgör Den Tredje Världen. (Terminologin är här helt KKP:s, inte min.)⁴¹ Eftersom supermakterna är oförsonliga fiender till all världens folk (klasserna är sekundära, om ens det), så är uppgiften för kommunister och progressiva idag att bilda en hela världens front (av stater) mot dessa båda stater, menar man. Men eftersom USA är en imperialistmakt på nedåtgående medan SU är en på uppåtående, finns det också tendenser till att nästa steg bör bli att bilda en ännu större front med alla jordens länder — inklusive USA — mot supermakten SU som är ”en särskilt ondskefull översittare.”⁴²

Av dessa anledningar ses EG:s utveckling av KKP som något positivt, EG måste stödjas och utvecklas ytterligare så att det förmår bli en självständig kraft gentemot de båda supermakterna. Beaktar vi detta, samt m-l-förbundens ständiga, okritiska, KKP-”trohet”, bör Nej till EEC-förbundets (NEF) tidiga död inte förvåna oss.

I ”teorins” direkta förlängning får vi kanske också snart se ett svenskt Ja till EG-förbund bildas av våra m-l-förbund. Kanske som en föraning av detta läser vi i DFFG:s studiebreve: ”Kan inte en självständig EG-politik också gynna Sveriges möjligheter att stå fria från supermakternas inflytande?”⁴³ Dessa teser har också ”bearbetats” ytterligare av de svenska m-l-förbunden. I *SU idag* understryker man således SU:s stora ekonomiska och strategiska intresse av vad man kallar ”den norra flanken”, dvs. de nordiska länderna. Och detta stora påstådda intresse skildras som ett ännu

³⁸ Lundgren/Ek a.a. sid. 76-77. Siffrorna där skall tjäna som en jämförelse mellan industrins tillväxttakt i de länder som tillämpat den ”socialistiska arbetsfördelningen” (dvs. som utsatts för den sovjetiska ”imperialismen”) med de länder som valt att allsidigt utveckla sitt näringsliv med egna krafter. ”Om 1963 tas som basår (jämförelsesiffra 100) så var industriproduktionen 1970 för Tjeckoslovakien 154, Ungern 144, DDR 153 medan Rumänien hade 229 och Albanien 195 (år 1969 och uppskattningsvis 214 1970). Källa: FN:s årsbok 1972”. Dels har sambandet inte belagts, dels är den statistiska metod man använt sig av grovt felaktig. En indexberäkning för varje land visar ju bara den procentuella ökningen på olika stora baser. Med en liten industriell bas som t.ex. utmärkte Albanien 1963, kan man ju få små absoluta ökningar i produktionen att ge stora procentuella tillväxtsiffror, och omvänt, med en stor industriell bas, som t.ex. utmärkte Tjeckoslovakien 1963, resulterar även avsevärda absoluta ökningar i produktionen endast i ganska låga relativa (procentuella) tillväxtsiffror.

³⁹ För en intressant sådan analys se *Kommunist* nr 17. [Artikeln, ”Supermakterna och den samtida imperialismen” finns med i samlingen [Debatt om supermaktsteorin. Sovjet och imperialism](#)]

⁴⁰ Tal av ordföranden i den kinesiska FN-delegationen Teng Hsiao-ping vid FN:s generalförsamlings specialsession om råvaror och utveckling. Utgiven av kinesiska ambassaden 1974. sid. 11.

⁴¹ a.a.

⁴² a.a. sid. 4.

⁴³ DFFG:s studiebreve 4, 5, 6 sid. 16.

större hot än det SU innebär för Centraleuropa eftersom ”det redan försvagade” USA:s reaktion på en framstöt mot de nordiska länderna är svårare att förutse (USA håller ju inte något ”kärnvapenparaply” över oss).⁴⁴ I klartext: *USA kommer kanske inte att försvara oss mot det ondskefulla SU!* Och i *Clarté* spår man på ytterligare genom att helt okritiskt citera svenska generalers syn på det militära läget, dvs. det svenska ”försvarets” traditionella hotbilder accepteras helt idag! Artikeln ”Norden — ett Tungt hörn av Europa?” är en enda lång plädering mot den svenska ”nedrustningen” och för en rejäl upprustning.⁴⁵ Den genomgående tesen i ovan genomgången material om socialimperialismen är att om vi försummar att förstå SU:s ”imperialistiska” karaktär, så ”kan det kosta det svenska folket dess nationella oberoende.”⁴⁶ (min kurs., PF)

En annan intressant ”vidareutveckling” av vad fronten mot supermakterna innebär läser jag i *Proletären* under rubriken ”Så stöder Kina folket i Chile”.⁴⁷ Artikeln är ett försök till försvar och förklaring av KKP:s minst sagt underliga politik gentemot juntan i Chile.⁴⁸ Jag citerar:

”Så om t.ex. den fascistiska juntan i Chile vill driva bort USA:s och Sovjets trålar från sina fiskervatten så vet de att de har stöd av Kina. Om Chile mot supermaktens och andra imperialisters intressen hävdar att den låga utvecklingsgraden och inte överbefolkningen är världens största problem idag, kan de också där räkna med Kinas stöd. Att påstå att detta skulle stå i någon motsättning till det chilenska folkets kamp är helt absurt.” (min kurs., PF)

Förhoppningsvis är detta KFML(r):s högst egna, välvilliga försök till försvar av Kinas politik gentemot gorillorna i Chile. Ändå menar jag att det står klart att en genomgripande politisk analys av och kamp mot den farliga och klasslösa soppa som strategin ”Fronten mot supermakterna” utgör, är av oerhörd vikt för den revolutionära rörelsens möjligheter att flytta fram sina positioner i vårt land, samt för att kunna ge ett verkligt stöd åt de krafter i världen idag som kämpar mot imperialism och kapitalism. (Dessa två aspekter måste naturligtvis ses som en helhet, som inbördes betingade av varandra.)

Några uppgifter för en Sovjetanalys idag

Under de senaste åren har flera ansatser till en analys av SU:s karaktär gjorts av grupper inom vänstern, men fortfarande saknas en verklig, vetenskapligt konsistent analys. Vad beror då detta på? Det finns naturligtvis många anledningar, men en väsentlig sådan tror jag är att försöken till analys alltför mycket gjorts som isolerade och abstrakta betraktelser i termer av övergångssamhälle, värdelagen, plan kontra marknad osv. Jag menar inte att dessa aspekter och angreppspunkter skulle vara oväsentliga, tvärtom. Vad jag menar är istället att detta måste kombineras med ett verkligt historisk-materialistiskt studium av hela den ryska revolutionens utveckling och förlopp för att vi skall kunna nalkas en förståelse dels av SU:s karaktär idag, dels av vilka krafter och hur denna har skapats. Eftersom ursprunget till dagens sovjetiska verklighet finns i det historiska förloppet får detta inte ses fristående från dagens SU. Tvärtom måste historien vara närvarande i varje analys av *SU idag*, dels i de begrepp vi arbetar med, dels i vårt sätt att använda dessa begrepp. En konkret studium av den ryska revolutionens förlopp är oundgängligt för att få insikt om socialismens villkor i SU.⁴⁹

⁴⁴ Lundgren/Ek a.a. sid. 99-100.

⁴⁵ *Clarté* 4-5/74 sid. 61-65. Här citerar man friskt ur t.ex. *NATO Review* och *Kungl. Krigs-vetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*.

⁴⁶ Lundgren/Ek a.a. sid. 92.

⁴⁷ *Proletären* 39/74 sid. 11.

⁴⁸ Så var t.ex. Kina ett av de första länder som erkände juntan i Chile, den kinesiska ambassaden i Santiago tog inte emot några flyktingar undan terrorn och slaktandet, och Kinas handel med Chile har ökat sedan kuppen.

⁴⁹ Här har jag delvis fått inspiration från Göran Wiklanders stencil: Statskapitalism och socialism. Stalinismens rötter

Denna insikt måste sedan vara vägledande i analysen av dagens SU. De konkreta frågor som där måste uppställas och lösas är samtliga härledda ur den mer abstrakta frågeställningen: Under vilka förhållanden och former produceras idag merarbetet i SU och hur samt av vem/vilka kontrolleras denna merprodukt? De konkreta problem vi måste lösa är då bl.a.: Vad innebar (och innebär) de stora ekonomiska reformer som påbörjades i SU 1965? Vad betecknar begreppet profit i dagens SU och vilken roll spelar den (vad gäller investeringskriterier, incitament osv.)? Vilken karaktär har löneförhållandet i SU? Vilken karaktär har jordbruket (kolchoser, sovchoser, privata jordlotter)? Vilka är de konkreta arbetsförhållandena för de direkta producenterna? Vilken omfattning och karaktär har den centrala planen respektive marknaden? Hur ser statsapparaten ut och vems/vilkas intressen företräder den i första hand? Hur kontrolleras den?

I *SU idag* klagar författarna över att:

”Vår analys av utvecklingen inom Sovjetunionen har sagts vara att 'allting var ljusst under Stalins tid, men så fort han dog restaurerades kapitalismen över en natt'. Detta är naturligtvis en förvrängning av våra åsikter.”⁵⁰

Även om många av oss nog upplever denna karaktäristik som ganska riktig vad beträffar fr.a. man-till-man-propagandan, så visar en granskning av de olika texter som man publicerat i denna fråga, att en sådan beskrivning nog är överdrivet tillspetsad som ett helhetsomdöme. Men ändrar vi satsen till: ”Sovjetunionen var socialistiskt under Stalins tid, men när han dog restaurerades kapitalismen praktiskt taget över en natt”, så får vi en beskrivning som enligt min mening uttrycker huvudpunkten i m-l-förbundens hittillsvarande utvärdering av SU:s historia (främst då Stalinperioden) och ”förklaring” av övergången till kapitalismen. Och det är denna tes som vi utanför m-l-förbunden alltid har kritiserat som helt ovetenskaplig. Visserligen har natten (statskuppen) i senare versioner tänjts ut i tiden och blivit mer utdragen, och mer kritik har riktats mot ”Stalins misstag”, men detta har inte ändrat något särskilt i sak, ”övergången” förblir fortfarande helt obegriplig i denna skrivning.⁵¹

Om vi för tillfället trots allt accepterar m-l-förbundens minst sagt säregna användande av begreppet socialism, så står min grundläggande fråga till dem så här: Om det var så att SU var socialistiskt fram till Stalins död och arbetarna alltså hade makten över (och i?) fabriker och staten var proletär, hur kunde då denna socialism kastas över ända genom en enkel statskupp av en handfull revisionister? Hur kunde revisionisterna helt fredligt överta en proletär stat och utnyttja denna stat till att ta makten från den organiserade arbetarklassen över produktionsenheterna? Varför ingrep inte den socialistiska milisen och krigsmakten — det beväpnade folket självt? Dessa frågor har m-l-förbunden aldrig kunnat svara på och misstankar om att det också är helt omöjligt med deras ”teori” tycks nu ha smugit sig in även i de djupare leden inom åtminstone SKP. I Nils Holmbergs bok har nämligen situationen under Stalins tid på ett avgörande sätt ändrat utseende. Så här låter det t.ex.: ”Redan långt före Stalins död hade proletariatet i Sovjetunionen faktiskt upphört att utöva den proletära diktaturen. Den utövades för dess räkning av byråkraterna.”⁵² Om vi inte fäster oss vid problemet hur byråkraterna nu kunde göra detta, så står följande helt klart i Holmbergs beskrivning: *Sovjetunionen var inte socialistiskt vid Stalins död, tvärtom var det redan långt dessförinnan i bästa fall ett degenererat övergångssamhälle mellan*

och den tredje revolutionen. Kominterntraditionen. (Vpk Birka-Vasa, Stockholm).

⁵⁰ Lundgren/Ek a.a. sid. 20.

⁵¹ För en skrivning som fortfarande är representativ se *Clarté* 5/67 sid. 18. (citeras i *Clarté* 4-5/74 sid. 40). I *Clarté* 4-5/74 finns dock en annan intressant ansats skriven av Benny Andersson sid. 37-41. Han ifrågasätter den vanliga M-L-förbunds-”analysen” om hur kapitalismen återinfördes i SU. För detta får han dock på huden i *Clarté* 6/74 av magister Borell, sid. 17-19.

⁵² Holmberg a.a. sid. 135.

kapitalism och socialism! Om det nu var så, så kvarstår fortfarande uppgiften att ge ett tillfredsställande svar på *varför* detta hade blivit fallet. Och där vägrar m-l-förbunden fortfarande att mer ingående granska SU:s historia, kanske för att de misstänker att den speciella skyddslingen Stalin skulle fara illa av en sådan analys.

Om Nils Holmbergs ”tillägg” godtas, skulle ”teorin” nu kunna se ut så här: Under Stalins tid läggs den materiella grundvalen för socialismen i SU, men genom en specifik kombination av objektiva (oundvikliga) och subjektiva (som hade kunnat undvikas) faktorer kommer byråkratin att stärka sin ställning, såväl i partiet som i statsapparaten. Snart kan den förrådiska byråkratin också överta statsapparaten och med denna samt det nu av dem kontrollerade partiet som redskap återinföra kapitalismen i SU. De objektiva faktorer som stärker byråkratins ställning anges främst ha varit kollektiviseringen, den forcerade industrialiseringen, ”uppgörelsen med den inre kontrarevolutionen under 30-talet” (utrensningarna), samt den extrema centraliseringen under andra världskriget.⁵³ Samtliga dessa åtgärder anses av m-l-förbunden alltså ha varit oundvikliga för att trygga SU:s existens, dvs. de var med andra ord riktiga. Däremot begicks det en del misstag vid genomförandet av åtgärderna ovan. Dessa misstag (taktiska felaktigheter, överdrifter och övergrepp) utgör tillsammans med felaktigheter i sättet att leda partiet de subjektiva faktorerna.⁵⁴

Detta för mig så till den stora, grundläggande fråga som jag menar att varje försök till analys av SU och dess utveckling måste ställa. Den har två aspekter:

a) *Var de oundvikliga åtgärderna verkligen oundvikliga? Var såväl tidpunkten för deras genomförande som deras karaktär oundvikligt bestämd? I så fall varför?*

b) *Var de subjektiva faktorerna verkligen subjektiva, dvs. fanns det någon möjlighet att ha undvikit dem? I så fall vilken (vilka)?*

Uppställandet och besvarandet av denna fråga är något jag menar samtliga analyser av SU:s utveckling hittills har försummat. Låt mig här bryta ner den så den blir mer konkret och användbar:

1. Mycket tyder på att⁵⁵ inbördeskriget medförde att bolsjevikernas klassbas blev starkt reducerad och att partiet därigenom hade börjat avskilja sig från arbetarna, samt att det hade förlorat det viktiga stödet från bönderna. I så fall: Var detta en oundviklig följd av inbördeskriget, eller hade det funnits möjligheter för bolsjevikerna att slippa denna utveckling genom ett annat agerande före och under kriget?

2. Att den Nya Ekonomiska Politiken (NEP) var oundviklig för att snabbt återhämta den oerhörda nedgången i produktionen och återupprätta alliansen mellan arbetarklassen och bönderna, tas oftast för givet bland marxister. Men var det verkligen så? Behövde NEP nödvändigtvis haft ett sådant innehåll och tagit sig sådana former? Var det vidare oundvikligt att denna tillfälliga och potentiellt farliga reträtt (Lenin) skulle vara i 7 hela år?⁵⁶

3. Så är vi då framme vid situationen i SU 1927-28. Kulakerna, som var ”barn av NEP”, och andra bönder leveransvägrade i större utsträckning än någonsin och vägrade också att så i nödvändig utsträckning. Försörjningen av städerna var hotad av dessa kapitalistiska krafter i SU och i

⁵³ Gustafsson, Bo: *Tal om revisionismen* sid. 25.

⁵⁴ Se not 2. och inledningen till Kfml(r)s utgåva av Stalin: *Kampen mot fascismens trotskistiska agenter och vårt partis uppgifter*. sid. 10-11.

⁵⁵ Se t.ex. Can, E.H.: *Ryska revolutionen*, band I och II, Cavefors 1970, Deutscher, I: [Stalin — en politisk biografi](#), Partisan, Brinton, M.: *Fabrikskommittéerna i den ryska revolutionen*, Federativs 1971, Mett, L.: [Kronstadt 1921](#), Federativs 1969.

⁵⁶ Här säger t.ex. Bo Gustafsson att: ”I själva verket måste man ställa frågan om inte det verkliga felet som Stalin begick var att kollektiviseringen inleddes alltför sent. (I Varga a.a. sid. 20).

världen gick fascismen framåt.

Tvångskollektiviseringen och den forcerade industrialiseringen påstås ofta har varit oundvikliga inför dessa hot mot SU:s existens. Var det så? Var de former under vilka de genomfördes oundvikliga? Deras karaktär? Låt mig dröja litet vid industrialiseringen:

En av de första åtgärderna ”för att höja effektiviteten” var att utplåna de sista resterna av arbetarmakt i företagen och fullständigt befästa direktörernas enmansvälde. Kapitalistisk teknologi och organisation importerades utan betänkligheter, eftersom de var ”mest avancerade” och alltså skulle ”höja effektiviteten”. Den centralplanering som genomfördes gjordes upp utan arbetarnas verkliga medverkan. Produktionen inriktades i oerhört hög grad på framställning av produktionsmedel, medan konsumtionsvaruindustrin endast fick smulor. Levnadsstandarden pressades och stora löneskillnader befordrade arbetarklassens splittring.

För att ytterligare provocera/stimulera(?), låt mig till sist få göra några påståenden i anslutning till detta resonemang:

1. Femårsplanernas väldiga produktionsökningar till trots var industrialiseringen ödesdiger ur socialismens synvinkel. Att påstå att den lade den materiella grunden till socialismen (Stalin och andra efter honom), uttrycker endast en totalt felaktig, *formalistisk och teknisk syn* på vad socialism är och hur den byggs. *Huvuduppgiften för en socialistisk industrialisering kan ju inte vara att producera så mycket som möjligt med vilka metoder och till vilket pris som helst, utan att samtidigt med ett höjande av levnadsstandarden bygga de för socialismen specifika produktivkrafterna, vilket fr.a. innebär att de i allt högre grad medvetet styrs av de direkta producenterna.*⁵⁷ Vad gäller avvägningen mellan de olika sektorerna i ekonomin uttrycks Kinas väg på följande sätt av Mao Tse-tung:

”Om vi gärna vill ha de tunga industrierna, då bör vi ägna stor uppmärksamhet åt att utveckla de lätta industrierna och jordbruket. Ty ju mer av dagliga nödvändighetsvaror vi kan producera, desto mer kapital kan vi ackumulera. Efter några år kommer det att finnas mer kapital för de tunga industrierna. Därför är detta en fråga om vi verkligen vill ha eller bara låtsas att vi vill ha tunga industrier ...”⁵⁸

*Detta är också en total kritik av den sovjetiska industrialiseringsstrategin, en strategi som grep tillbaka på och utnyttjade en form av kapitalistisk utveckling, och inte tog hänsyn till de möjligheter som en artemgen socialistisk ackumulation erbjuder.*⁵⁹

2. Det specifika innehåll som utmärkte kollektiviseringen och industrialiseringen i SU samt de sätt på vilka denna förändring genomfördes, förstärkte på ett avgörande sätt den objektiva grunden för såväl arbetarklassens maktlöshet, splittring och passivitet som för böndernas fientlighet och motstånd. *Vidare innebar denna förändring av SU en utvidgad reproduktion i stor skala av icke-socialistiska produktivkrafter (produktivkrafter med kapitalistisk karaktär)*⁶⁰ och *medförde därigenom byråkratins tillväxt och förändrade maktposition.* Byråkratins tillväxt och stärkta position, samt frånvaron av mobilisering av massorna i ”kampen mot byråkratin” var således huvudsakligen inte orsakad av subjektiva faktorer, av ”misstag”, utan av redan etablerade och nu kraftigt stärkta objektiva förhållanden. En verklig kamp mot byråkratin hade krävt en massmobilisering för en radikal förändring av de objektiva förhållanden (ekonomin) som utgjorde byråkratins viktigaste rötter.

3. Detta leder så fram till det oerhörda påståendet att Stalinperioden i SU var den process som

⁵⁷ Se vidare min artikel i *Zenit* nr 37 (”Reflexioner kring analysen av övergångssamhällena”).

⁵⁸ Citerat i *Socialkapitalismen* sid. 28.

⁵⁹ Bettelheim, Charles: [Kina och Sovjet: två industrialiserings-”modeller”](#), *Zenit* nr 27.

⁶⁰ Se vidare min artikel i *Zenit* nr 37.

banade vägen för revisionismen under Chrusjtjov. Oerhörda enligt m-l-förbundens sätt att "se", men enligt min mening icke desto mindre nödvändiga. Att skylla utvecklingen efter Stalins död på revisionisterna anser jag verkligen vara platt; det innebär ju att man anklagar revisionisterna just för att de är revisionister! Istället måste uppmärksamheten inriktas på när, hur och varför revisionismen kunde uppstå och tillväxa för att slutligen "ersätta" marxismen. Detta måste pågående och kommande studier visa. Själv är jag övertygad om att Jan Myrdal har rätt när han skriver:

"Socialismen hade – även i Ryssland – kunnat byggas på folket. Mitt i alla umbäranden. Trots alla svårigheter. Stalinismens byråkratiska privilegiegrupper var historiskt förklarlig – men icke historiskt nödvändig."⁶¹

Lästips: Svensk debatt om Sovjets natur

Klas Eklund och Per Reichard [Är Sovjetunionen kapitalistiskt?](#) (bok)

[Mörk, Gustafsson, Eklund: Maoisterna och Sovjet – debatt.](#) Artiklar från 1974-76.

[Fredlig kontrarevolution - en debatt](#) (om Nils Holmbergs bok *Fredlig kontrarevolution*)

Den i artikeln citerade boken [Socialkapitalismen](#) finns även på marxistarkivet, dock inte Bo G:s inledning.

Pierre Frühling har även recenserat del 2 av Nils Holmbergs bok *Fredlig kontrarevolution*, se: [Nils Holmberg och sovjetanalysen](#)

Som förf. konstaterar i artikeln så fick synen på Sovjet stor betydelse för maoisternas linje i Vietnam-rörelsen. Om detta, se:

Björn Larsson: [De Förenade FNL-grupperna och fronten mot supermakterna](#)

Martin Fahlgren: [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen, del 2](#)

⁶¹ Myrdal, Jan: *Turkmenistan*. PAN 1972. sid. 55.